

Adam Fałowski
Uniwersytet Jagielloński, Kraków
adam.falowski@uj.edu.pl

Wiktoria Hojsak
Uniwersytet Jagielloński, Kraków
wiktoria.hojdak@uj.edu.pl

Z ETYMOLOGII ŁEMKOWSKICH. CZ. III¹

Słowa kluczowe: etymologia, leksyka łemkowska
Keywords: etymology, Lemko vocabulary

Жбыр

Wyraz dobrze udokumentowany w leksykografii łemkowskiej, por. *жбир* ‘Fels, Berg, Anhöhe’ (W), *жбыр* ‘kamienista ziemia, której nie można głęboko zaorać’, ‘górką’, *жбыrowытыж* ‘nierówny (o polu)’, *жбыrowите поле* – z *bereżkami* (R), *жбыр* ‘niewysoka, skalista góra, kamienisty wądoł, czasem o paskudnie nierównym polu’, *жбырувати/ї* ‘kamienisto-nierówny’ (H), *жбыр* ‘схил гори, вкритий дрібним камінням; крутий берег’ (P₁; P), *жбыр* ‘гористе поле’ (B-H), *жбыры* ‘круті схили, горби, межі, що не надаються для обробітку землі плугом; залишки чи

¹ Cz. I zob. „LingVaria” 2018, nr 1 (25), s. 125–139, cz. II zob. „LingVaria” 2018, nr 2 (26), s. 221–239. Wkład współautorów artykułu jest równy i wynosi po 50%.

відходи доброякісного продукту' (T), *žbyr* 'strome zbocze' (Bar), *zbyr* 'wierzchołek góry' (R-Z).

Występuje w dialekcie bojkowskim, por. *жбурь* 1. 'горбок між двома висохлими потоками, русла яких пролягають в одному напрямі', 2. 'горбок на схилі гори', 3. 'зрубаний ліс', 4. 'обрив' (O), a także huculskim, por. *жбир* (*жбер, жбурь*) 1. 'стрімка кам'яниста гора; гострий кам'янистий верх гори, скелі', 2. 'ущелина, виїмка з камінням' (HH), *žbyr* 'wzgórek, garbek', 'górką stromą' (J). Słownik B. Hrinchenki (Hrinč I: 476) zamieszcza jako osobne hasła: *жбир* 'скала, гора, возвышенность' (z Werchratskiego) oraz *жбурь* 1. 'нанос на реке, мель', 2. 'сенокос, поросший кочками и кустами'. ESUM (II: 189) przytacza ukr. dial. *жбир* 'скеля, гора; височина; намул, мілина; сіножаті, порослі купиною та кущами'.

W gwarach polskich są w użyciu pluralia tantum *zbery, zbyry, zberki* 'kąty, miejsca niedostępne, nierówne, kamieniste, przepaściste, wertepy, dziury, wyboje' (SW VIII: 377), *zberki, zbery* 'wertepy' (MSGP: 349; SGM II: 163), odpowiadające zarówno pod względem formalnym, jak też semantycznym hasłowemu leksemowi łemkowskiego.

• SEBr (s. 649) zestawia pol. dial. *zbyrki, zberki, zbery* 'miejsca nierówne, trzęskie' z czasownikami *zbyrzyć, zbyrkać* 'dźwięczeć, brzęczeć' (zob. też MSGP: 350; SGM II: 164): „wóz *zberka* po kamieniach”, „*zbyrkać* kajdanami, podkówkami”, por. także rum. *zbârâi* 'bzykać, brzęczeć' (WSRP: 964), co ma związek z ps. **bъrkati*: zach. i pld. **bъrčati* 'o dźwiękach wydawanych np. przez owady, zwierzęta, burczeć, brzęczeć, mruczeć, warczeć' (SP I: 417), ale dopatrywanie się w tym wypadku genezy dźwiękonaśladowczej dla znaczenia 'wzgórze, garb, miejsce nierówne, kamieniste' nie znajduje uzasadnienia.

ESUM (II: 189) widzi tu ps. **žьbirъ*, nawiązujące do łac. *gibber* 'горбатий; бугристый', *gibber* 'горб, бугор', *gibbus* 'выпуклый', *gibbus* 'горб', pie. **geibh-* 'гнути, згинати, нагинати'. Mało prawdopodobne, abyśmy mieli do czynienia z tak głębokim archaizmem. Czy nie należałoby raczej szukać wpływów języka rumuńskiego? Por. np. rum. *gheb* (pl. *gheburi*) geogr. 'wzgórze, garb' (WSRP: 338), *jgheáb* (dial. *jghiab*), pl. *jgheáburi* 1. 'wąwóz, wąskie przejście między dwoma górami', 2. 'urwisko', 3. 'wyżłobienie w zboczu góry, którym spływa woda po deszczu'², co z cs. *žlěbъ* < ps. **želbъ* (DER: 444; Oczko: 175; SEBor: 754).

2 Za zwrócenie na to uwagi autorzy chcieliby podziękować dr Annie Oczko, rumunistce z Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Жвяндати zob. дзьвандати, дзьвяндати**Жгыртати**

Odnotowane już przez I. Werchratskiego: *жгыртати* ‘zwitschern; girren; knirren’: *пташок жгырче (жгырче)* ‘der Vogel knirrt’ (W), a potem kolejno: *жгыртати* ‘jakiś głos wydawany przez ptaka (prawdopodobnie skrzek)’ (H), *жгыртати* ‘скрекотати, видаючи звук „жгр”’ (P1; P).

- Dźwiękonaśladowcze.

Жгрынджати

Wyraz znany ze słownika I. Werchratskiego, por.: *жгрынджати ся* ‘переговоряти ся, премавляти ся, сварити ся’: *жгрынджают ся* отец и мати ‘Vater und Mutter zanken unter einander’, *згрындзати ся, жгрынджати ся* ‘keifen, nörgeln, streiten’ (W), *згрындзати ся* ‘як єден другому што каже пустого’ (WZ), powtórzony następnie przez J. Horoszczaka: *жгрынджати* ‘kłócić się’, *згрындзати, згрынджати* ‘ts.’ (H) i P. Pyrteja: *жгрынджатися* ‘сваритися, переговорюватися’ (P1).

ESUM (II: 190) przytacza za I. Werchratskim ukr. dial. *жгринджатися* ‘сваритися’, *згринджатися* ‘тс.’, błędnie zestawiając ze słc. *žgŕŕnaŕ* ‘запекло сперечатися’ i uznając za niejasne. Przy okazji należy zauważyć, że autorzy ESUM niewłaściwie tłumaczą znaczenie czasownika słowackiego: słc. *prepiato sporit* ‘przesadnie oszczędzać, sknerzyć’, nie zaś ‘zaciekle, zajadle się sprzeczać’. Przyczyną błędu jest zapewne homonimia rosyjsko-słowacka, por. ros. *спорить* ‘spierać się, sprzeczać się’ i słc. *sporit* ‘oszczędzać’.

• Prawdopodobnie mamy do czynienia z polonizmem, por. pol. dial. *zgrzędzić*, pot. *zrzędzić* ‘wyrażać swoje niezadowolenie, strofować kogoś w sposób nudny, dokuczliwy; mówić gderliwie; narzekać, gderać, utyskiwać’ (SJP III: 1062), co według SEBr (s. 657) „wyszło od rządu (p.), zarządzania”. Pol. *rządzić* (stpol. *rzędzić*) ‘sprawować władzę, panować, władać’, dial. też ‘mówić’ z ps. **rędi* ‘ustawiać w szeregu, szeregować, porządkować, wprowadzać ład; doglądać czegoś, dbać o coś; kierować czymś, rozporządzać, rządzić, władać’ (SEBor: 531).

Жджар

Odnotowane jedynie u J. Horoszczaka, por. *жджар* ‘nazwa terenowa’ (H).

Na Łemkowszczyźnie znana jest nazwa terenowa *Ždžar* – nazwa przełęczy pomiędzy Bielanką a Owczarami (pow. gorlicki). Poza obszarem łemkowskim widoczne jedynie w gwarach zachodniopoleskich, por. *жджарі, жджер* ‘пасовище з непесихаючим джерелом і річечкою’ (A). Poza ukraińskim – w gwarach polskich:

žďzar ‘nieurodzajny pas ziemi’ (MSGP: 363), *Zďzar* – nazwa szczytu w Gorcach, a także w języku czeskim, por. *žďar* ‘vypálená část lesa určená k osídlení a polnímu hospodářství’, znane też jako nazwa miejscowa: czes. *Žďár*, śl. *Ždiar* (Machek: 723).

• Z ps. **jbzžarǫ*, co jest złożeniem **jbz* ‘z’ i **žarǫ* ‘zar, ogień’, a więc ‘pole, które powstało wskutek wypalenia lasu’ (zob. SEBr: 662; Machek: 723; ESSJ IX: 103).

Жджок

W słowniku I. Werchratskiego z Łemkowszczyzny północnej odnotowano ten zoologiczny w trzech wariantach: *жджок* ‘Spitzmaus, Sorex’, plur. *жджокы* (W), *зьджьок*, plur. *зьджьокы* ‘ts.’, *рджок* ‘ts.’ (ibid.), a po południowej stronie Karpat w wariantach: *ирджок*, *ирчок* ‘ts.’ „вельо ирджків, ирчок чирчит так як бы шкырготал” (WU). Podobnie u O. Horbacza: *ирджок*, *ирчка* ‘хом’як’ (Horb). J. Horoszczak powtórzył dwa z nich: *жджок* ‘„szpiczasta” mysz’, *рджок* ‘ruda mysz polna’ (H), tylko jeden zamieścił P. Pyrtej: *рджок* ‘мідяниця’ (P1).

ESUM (II: 190; V: 69) cytuje ukr. dial. *жджок* (зоол.) ‘землерийка, Sorex’, *зьджьок*, *рджок*, *ирджок*, *ирчок* ‘тс.’, wiążąc z dial. *дзюрдз*, *джурдз*, *дзюрдзик* ‘тс.’ (ESUM II: 62).

• Wygląda na derywat od łemk. *рджа*, *арджа* ‘rdza’, *рджавіти*, *арджавіти* ‘rdzewieć’, z uwagi na rudy (rdzawy) kolor futerka zwierzęcia, por. *рджок* ‘ruda mysz polna’ (H). Co do struktury słowotwórczej, por. łemk. *жовток*, *жовчок* ‘żółtko jajka’. Niefortunne jest łączenie z ukr. dial. *рецок* ‘бурозубка (землерийка), Sorex L.’ (por. łemk. *рецок* ‘gatunek myszy polnej’, H), jak i z pol. dial. *reczek* ‘тс.’. Podobnie sprzeciw budzi wywodzenie polskiej formy od *rzęsorek* (< **rzęsor*) ‘тс.’ i łączenie z *rzęsa* ‘бія’ (ESUM V: 69). Polska nazwa *reczek* (*recek*) ‘chomik’ (MSGP: 236) jest rezultatem rozwoju starszych form: *krzeczek* zool. (*Cricetus*) ‘chomik’ (XI–XVIII), *skrzeczek* (XVII) ‘тс.’, por. też czes. *křeček*, dial. (morawskie) *škřeček* i *škreček*, śl. *škrečok*, dial. *škrček*, *škreček*, *hrčok*, *chrček*, *chrčok* ‘ts.’ (Machek: 299; Králik: 583), a więc: (s)krzeczek > > rzeczek > reczek od podstawy dźwiękonaśladowczej (zob. SEBań II: 832). Na podstawie form czeskich i polskich ESSJ (XII: 111) rekonstruuje ps. **krečьkǫ*, pochodne od **krekti* o charakterze dźwiękonaśladowczym (ibid.: 113).

Жогати

Czasownik uwzględniony już przez I. Werchratskiego, por. *жогнути*, в Чортківщині: *ждюгнути* ‘einen Stich oder Stoss versetzen; stacheln’ (W), a następnie w nowszych słownikach: *жогати* ‘dźgać’ (H), *жогати* ‘шпигати, колоти’ (P1; P), *жогнути* ‘шпигнути, вколоти’ (P1), *жогнути* ‘кольніти чимось гострим’ (T). Wśród Łemków używany współcześnie również w znaczeniu wtórnym ‘dokuczać

komuś, zaczepiać, szturchać, np. jak jedno dziecko zaczepia inne: „Не жогай до ней!” (Małastów).

W gwarach nadszańskich występuje czasownik *жисати* ‘штовахати’ (Prz).

● Prawdopodobnie zapożyczenie z języka polskiego, por. pol. dial. *żęgać* ‘dźgać kogoś czymś, np. kijem, palcem, poszturchiwać, zaczepiać’ (MSGP: 364; SGM II: 176–177), *żygać* ‘kłuć, żgać’ (ibid.: 366, 178), *żgnąć się* ‘ukłuć się’ (ibid.: 362, 175), nawiązujące do pol. *żgać* ‘uderzać czymś ostrym, kłującym’, też *dźgać* ‘ts.’, z ps. **žegti* ‘palić się, płonąć; zapalać; wypalać’. Rozwój znaczeniowy: ‘palić, wypalać’ > ‘parzyć, przypiekać’ > ‘kłuć’ (SEBor: 754).

Zob. także ESUM (II: 51): *джигати*, ESBM (III: 261–62): *жыгаць*.

Жомба

Wyraz dobrze udokumentowany w leksykografii łemkowskiej, poczynając od słownika I. Werchratskiego: *жомб*, *жомба* ‘Lache, Tümpel; ausgespülte Tiefstelle im Flusse’, *жомб* ‘ts.’ (WU), *жомба* ‘річкова або дорожня вибоїна, заповнена водою’ (B-H; AP), *жомба* ‘яма; заглиблення в землі заповнене водою’ (P1), *жомб/а* ‘jama wybita przez wodę na drodze, czasem w potoku – jednak tu częściej używa się formy „банюр”’ (H), *жомб* ‘вибоїна на дорозі, заповнена водою; глибоке місце, яма у річці’ (T).

Odpowiada czes. *žumpa* ‘szambo, dół na odchody’ (SCP: 1056), slc. *žumpa*, dial. *žotpa* ‘jama na výkaly a tekutý odpad’, staršie i ‘bahnisko’ (od 17. stor.) (Machek: 731; Králik: 699), pol. *żqp*, *żqpia* ‘zbiornik wody’ (SEBr: 663).

● Z niem. *Sumpf* ‘błoto, bagnisko’.

Жуграти

Czasownik notowany przez wszystkie ważniejsze słowniki łemkowskie, por. *жуґрати* ‘keifen, nörgeln’, *він завше жуґре* ‘er hat immer etwas auszusetzen’, *жуґравий* ‘murrend, nörgelnd, keifend; mürrisch’ (W), *жуґрати* ‘nörgeln’ (WZ), *жуґрати* ‘говорити щось, про когось що тому не подобається’ (B-H; AP), *жуґрати* ‘журчати; говорити півголосом щось неприємне, дорікати’, *жуґраня* ‘бесіда невіразна і надоїдлива, дорікання’, *жуґравий* ‘сварливий’ (P1), *жуґрати* ‘сваритися, дорікати комусь’, *жуґраня* ‘сварка, дорікання’ (P), *жуґрати* ‘gderać, marudzić’, *жуґрави/ї* ‘gderliwy, marudny’ (H), *жуґрати* ‘постійно дорікати кому-небудь, сваритися’, *жуґраня* ‘дорікання, сварки’ (T), *жуґравий* ‘дорікливий’ „д’їти не майут быти жуґрави до родичи” (Pan).

● Zapewne pożyczka słowacka, por. slc. dial. *žuhrat*, *žohrat*, *žehrat* ‘bručeti, skuhrati, žehрати’ (Machek: 724), czes. *žehrat* ‘narzekać, sarkać’ (SCP: 1050). Na grun-

cie słowacko-czeskim dość niejasne, uznane za formację ekspresywną (Machek: 724; Rejzek: 816).

Забіль

Widoczne tylko w słowniku J. Horoszczaka, por. *забіль* ‘wole u ptaków’ (H).

Znane w polskich gwarach, por. *zaból* ‘wole u gęsi’ (SW VIII: 26), *zaból* ‘wole u drobiu’ (MSGP: 337; SGM II: 152–153). Jak pisze A. Brückner (SEBr: 643): „zaból ‘wole’ (kur, gęsi), częste u Potockiego: »(kogut) *zaból* napełnił«, »kapłon nie dołożył *zabolu*«, »w *zaból* niestrawny tka«; dziś narzeczone”.

● Wyłącznie polskie, prawdopodobnie pochodne od *zobać* ‘dziobać; zbierać, szczypać dziobem; dziobiąc, zjadać’ (SW VIII: 593), z ps. **zobati* ‘uderzać, chwytac dziobem, jeść ziarna, dziobać’ (SEBor: 144) lub *zob*, *zobia*, też *zeb*, *zub*, *zubia* ‘ziarno na pokarm dla ptactwa sypane, posypka’ (ibid.), z ps. **zobъ*, **zobъ* ‘dziób; wole (u ptaków)’ (ibid.: 145; ESUM II: 272). Trudno wyjaśnić rdzenne [a], A. Brückner postawił tu pytańnik. Także sufiks *-ól* (< ps. **-olb*) niepewny. Może za punkt wyjścia należy przyjąć postać *zobal*, por. dial. *zobal* ‘podgardle u ptaka’ (SW VIII: 593), z od-cieniem augmentatywno-pejoratywnym, podobnie jak *nochal* ‘duży, nieforemny, brzydki nos’, z późniejszą zamianą samogłosek.

Зайда

Odnótował już I. Werchratski: *зайда* ‘широкий великий міх и доўгий, на кроснах’, ‘ein grosser, breiter und langer Sack im hölzernen Gerüst’ (W), a następnie powtórzył J. Horoszczak: *зайда* ‘wielki worek na krosnach, do noszenia na plecach trawy, liści’ (H). Por. także: *zajda*, *zajdka* ‘nůše’ (Šiš), *zajda* 1. ‘plachta na noszenie nakuładu zviazaná do uzla’, 2. ‘náklad v nej’, zdrob. *zajd’a*, *zajdočka*, zvel. *zajdesko* (AH).

Na pograniczu łemkowsko-bojkowskim: *zajda* ‘tłumok w płachcie na plecach’ (Fal).

U Rusinów z Wojwodiny: *зайда* ‘в’язанка, пакунок’ (Hn).

W gwarach huculskich i zakarpaccich mamy do czynienia z homonimicznym *зайда* (też *зайдей*, *зайдейка*) ‘чужак, прибулда; нетутешний’ (HN: 75), *зайда* ‘ts.’ (Sab). B. Hrinczenko (Hrincz II: 43) zamieszcza jako jedno hasło *зайда* 1. ‘захожий человек’, 2. ‘род большого мешка’ (z Werchratskiego).

Wyraz dobrze znany w języku polskim, por. *zajda* 1. ‘plachta do noszenia na plecach słomy, warzyw itp’, 2. ‘wiązka, sakwy, zawiniątko, toboł, tobołek, tłumok, tłomoczek’ (SW VIII: 108), dial. *sajdy*, *zajdy* ‘worki, torby’, także *sajdać się* ‘kręcić się, płać (koło kogo, koło czego)’ (SW VI: 7), *zajda* 1. ‘ciężar noszony w płachcie, na

plecach; tłumok', 2. 'rodzaj kołyski zrobionej z płachty, zawieszanej w polu na żerdziach' (MSGP: 340; SGM II: 156). Występuje jako nazwisko *Zajda*, które K. Rymut (Rymut: 300) łączy z czasownikiem *zajść*, *zajdę*. Widoczny też na obszarze słowackim, por. *sajdák* 'пастухова торбинка', *sajdačka* 'торбина', *sujdačka* 'тс.' (ESUM V: 161), oraz czeskim, por. dial. *sajdak* 'papírový sáček; kabelá', *zajdák* 'pastýřska mošna', *zajda* 'břemeno, nůše' (Machek: 536).

● ESUM (II: 225) traktuje ukr. dial. *zajda* 'мішок, сумка' jako polonizm o niejasnym pochodzeniu na gruncie polskim. Raczej mało prawdopodobne wydaje się łączenie ze sobą ukr. *zajda* 'przybłęda, człowiek z zewnątrz' i *zajda* 'worek, płachta, torba'. To zapewne dwa wyrazy homonimiczne o różnej etymologii. Biorąc pod uwagę wahanie spółgłoski nagłosowej [s] : [z] w polskim i czeskim, należałoby chyba zgodzić się ze stanowiskiem V. Machka, który widzi tutaj związek z ukr. *cajdaк*, *cazajdaк* 'sajdak, kołczan', ros. *caйдак*, *caзайдак* 'ts.', co przejęto z języków turkijskich, przede wszystkim kipczackich (zob. Stachowski: 487–88).

Занізка

J. Rieger zanotował na terenie Łemkowszczyzny słowackiej: *zanizka* 'zanozka w jarzmie' (R), w Bartnem *zanizky* 'zanozy, zewnętrzne pionowe zatyczki w jarzmie' (Bar), w słowniku J. Horoszczaka: *заниско* 'część jarzma' (H). O. Horbacz podaje *zanozy* 'бокові затички в ярмі' (Horb).

Wyraz potwierdzony w dialekcie bojkowskim: *zanіска* (в ярмі) 'заноза' (O), huculskim: *zanizka* 'snoza, zanoza, zatyczka u jarzma, jeden z dwu prętów w jarzmie, niepozwalających wołom wyjąć szyi' (J), bukowińskim: *zanіска* 'частина ярма, занози' (SBH), nadsańskim *заниска* 'зовнішня частина волового ярма' (Prz). ESUM (II: 234) pod hasłem *zanoza* 'палиця, яку вставляють у край ярма, щоб віл не випрягався' zamieszcza jeszcze *zanіз* 'тс.' (zob. też WTSSUM: 314), dial. *zanізка*, *zanозина*, *zanісник* 'тс.'. Por. także brus. dial. *zanoza* 'прут для замацавання ярма; кієк для замацавання века на кубле', 'палачка для пляцення лапцей', 'стрэмка', ros. *заноза* 'тонкий острый кусочек дерева, металла, вонзившийся под кожу; задиристый, придиричивый человек' (Ożegow: 213), dial. *заноз*, *zanoza* 'боковая вертикальная деревянная или железная планка у ярма, придерживающая шею быка между верхним и нижним брусом ярма' (SRNG X: 281–282), pol. *snoza*, dial. *zanoza*, *snózka*, *znózka*, *zanoska*, *zanyska* 'kijek cienki, którym się jarzmo z boku zasuwá' (SW VI: 253), *zanożka* 'zewnątrzna pionowa drewniana zatyczka w jarzmie', *zanózka* 'ts.' (MSGP: 343; SGM II: 158).

● Oparte na pierwiastku prasłowiańskim, widocznym w czasowniku **nizati*, **nižq* 'wbijać na coś, nawlekać na coś', czasownika wielokrotnego od ps. **nъzti*, **nižq* 'kłuć, przebijać, wbijać w coś', podobnie jak łemk. *ниж*, *ніж*, pol. *nóż* (ps. **noz-jb*),

od pie. **neġh-* ‘przecinać, kłuć’ (SEBor: 366–367). Forma na *-sko* (neutrum) nigdzie indziej niepotwierdzona.

Збаршніти, зборшніти

Już w słownikach I. Werchratskiego znajdujemy: *збаршнылы* ‘morsch’, *збаршныле дерево* ‘morsches Holz’, *баршныти* ‘morsch werden’ (W), *збершныти* ‘faul werden, morsch werden’ „дерево збершныте” (WU), co powtarza się w większości późniejszych słowników: *збаршитися* ‘поморщитися (про овочі, фрукти або неживі предмети)’, *збаршнілий* ‘змуршавілий, загнилий, зотлілий’, *збаршніти* ‘зотліти, руйнуватися від тривалого лежання’ (P1), *збаршытися* ‘поморщитися, зів’янути (про овочі, фрукти)’, *збаршніти* ‘зіпсуватися від довгого зберігання’ (P), *збашніти* ‘струхнявіти’ (B-H; AP). W słowniku J. Horoszczaka z innym wokalizmem: *зборшніле* ‘zmurszałe’, *зборшніти* ‘zmurszeć’ (H).

ESUM (II: 247) notuje ukr. dial. *збершніти* ‘стати трухлим’, uznając za niejasne.

W *Słowniku gwar słowackich* widnieje zupełnie izolowana pokrewna formacja: *barsnivina* ‘práchnivina’ (SSN I: 99), natomiast w *Słowniku gwar szaryskich* (wschodniosłowackich) mamy ich całe mnóstwo: *baršńec*, *baršńec* ‘práchniviet’, *baršńivina*, *baršńivina* ‘práchnivina’ (Buffa), *zbarchńeti*, *zbaršńeti*, *zbaršeti* ‘práchnivý, bútlavý’ (ibid.: 323). Być może, należy tu także slc. dial. *bršlaviet* ‘práchniviet, bútlaviet’ (ibid.: 169).

● Niejasne. Zależność od niem. *morsch* ‘spróchniały, zbutwiały’, *morschen* ‘próchnieć, butwieć’, pol. *zmurszały* ‘spróchniały’, *zmurszeć* ‘spróchnieć’, z wymianą wargowych *m : b* raczej mało prawdopodobna. Być może, pozostaje w związku z rum. *zbârci* 1. (o skórze) ‘marszczyć się’, 2. (o człowieku) ‘dostawać zmarszczek’, *zbârci* rzad. ‘zmarszczka’, *zbârcît* (o twarzy) ‘zmarszczony, pomarszczony’ (WSRP: 964).

Зборшніти zob. збаршніти

Збрескнути

U I. Werchratskiego czytamy: *збрескле молоко* ‘sauer werdende Milch’, ‘што починає квасныти’ (W). O. Horbach notuje *збреснутый (молоко)* ‘надкислий, кваснуватий’ (Horb). J. Rieger podaje dużą rodzinę tego wyrazu: *zbreskłyj* ‘o mleku: przekwaszony, niedobry’: *zbraskle mołoko* (gdy zaczyna kwaśnieć), *nabrezgłyj*: *nabrezgłe mołoko*, *nabrezle*, *nabryzgnutyj*: *nabryzgnute mołoko*, *nabreschnutyj*: *skwasnite*, *nabreschnute mołoko* (R). W innych słownikach: *збресклий* ‘який почав скисати (про молоко)’, *збрескнений* ‘прокислий’ (P1; P), *збрескле*, *збрескнене* ‘lekko skwaśniałe mleko, jeszcze nie kwaśne, a już nie słodkie’ (H), *збрескнути* ‘lekko

skwaśnieć', *збрескве молоко* 'прокисле молоко, яке вже не можна кип'ятити', *збрескнути* [*збрескнути*] 'прокиснути (про молоко)' (Т), *zbręskłyj* 'przekwaszony (o mleku)' (On-K), *збресклий, збрескви* 1. 'скисле (про молоко)', 2. 'пригнічений (про людину)' «Штоси с"а ставо г Михава, ходит так'і збрескви» (Pan).

Widoczne u Bojków, por. *збресклий: збрескле молоко* 'прокисле молоко', *збрескнути (про молоко)* 'прокиснути', пол. діал. *zbrzazgnąć* (O), Hucułów, por. *bręskłyj* 'namoknięty, nabrzmiący', 'spuchnięty' (J), w gwarach naddniestrzańskich *збрескнути* 'покритися пліснявою' „молоко забрескло” (S) oraz na zachodnim Polesiu: *збресати* 'прокисати (про молоко)', *збресклий* 'прокислий (про молоко)' (A). ESUM (I: 251) przytacza szereg form pokrewnych: *збрескнути* 'пухнути, опухати, набрякати', dial. *бразкнути* 'брезкнути', *брезклий* 'опухлий, одутлий; сирий (про дерево)', *брезкий* 'одутлий', *брезький* 'тс.', *забрескли* 'трохи припухлий', *набресгнути* 'набрякнути', *обрезклий* 'одутлий'.

● Ps. **bręznęti, *bręznę* płn. 'kisnąć, zaczynać kisnąć' (SP I: 410), **bręznęti, bręznęti* perf. do **bręzgati : bręskati* płn. 'nabywać przykrego smaku'. Pochodne od **bręzgv : *bręskv* zach. 'przykry, cierpki smak', bez dokładnych odpowiedników indoeuropejskich (ibid.: 375–376).

Згацькати

Występuje w słowniku I. Werchratskiego: *згацькати* 'stark antreiben', *згацькати конь* 'die Pferde durch Treiben ermüden' (W), a następnie w źródłach nowszych: *згацькати* 'вимучити, виснажити' (P1; P), *згацькати* 'zgonić konie' (H).

B. Hrinczenko (Hrincz II: 137) powtarza za I. Werchratskim: *згацькати коні* 'изморить лошадей, гнавши их'. Por. także dial. *згацькати* 'заморити коней швидкою їздою' (ESUM II: 253). W gwarach małopolskich używa się: *chaciać* 'ciężko pracować; harować', *chacianie* 'ciężka, mozolna praca; harówka', *chaćkać (się)* 'pracować ponad potrzebę', *chaćkać się* 'męczyć się, forsować się pracą' (SGP III/2: 434; SGM I: 45).

● Zapewne wypada podtrzymać objaśnienie zaproponowane przez ESUM (II: 253): „неясне; можливо, давніше **згатькати*, утворене від вигуку *гаття, гатьта*, вживаного для повернення коней праворуч”. Wszakże u Łemków okrzyk ten ma postać *гейс! ге-гейс! гейс-берта!* (do wołów) 'к собі (= на ліво)', *готьта! (гетьта, гетьтя)* '= на право у кличках погонних до коний' (WU: 112), *гійса!* 'до биків: на льиво', *геца!* 'на право' (WZ), *гот'!* 'вигук праворуч на коня' (Horb), *гейта, гетта*, ewentualnie *гейса* 'okrzyk przy poganianiu bydła' (H), oczekiwalibyśmy zatem raczej formy **згетькати / *згецькати*. Może więc opiera się na słowackich dial.: *hata, hajta* i *hajť* (*hattá*) 'povel záprahu, aby šiel napravo' (SSN I: 555) czy też pol. dial.: *hacia! hacia ha!* 'okrzyk na woły, aby szły na prawo' (SW II: 2). W polskich gwarach także przeważają zdecydowanie formy z [e]: *hetta, hettia, heta*,

hejta, hejt, hejtta ‘wykrzyknik przy poganianiu konia albo wołów na prawo’ (ibid.: 36), *hec! heć! hecia!* ‘wołanie na woły, k sobie!, na prawo! albo na lewo!, stój!’ (ibid.: 25), ale *hajta, hajt* ‘ts.’ (ibid.: 27).

Згырити ся

Czasownik podany przez I. Werchratskiego, por. *згырити ся* ‘sich sträuben’, potem pojawia się także gdzie indziej: *згырений* ‘скуйовджений’, *згырити* ‘скуйовдити волосся, наїжачитися’ (P1; P), *згырити ся* ‘zjeżyć się (o włosach)’ (H), *згырити* ‘розпушити, скуйовдити, наїжачити (про шерсть, волосся, сіно і т. д.)’, *згыритися* ‘розпушитися, наїжачитися’ (T).

W gwarach bukowińskich udokumentowano następujące formy: *гырюватиси* (-ся) знев. ‘тягати один одного за волосся’, *гыря* знев. ‘чуб, волосся’, *гырявий* ‘неострижений, з довгим волоссям’ (SBH: 70). W gwarach zakarpackich mamy: *гыря* ‘голова великих розмірів’, *гырьоватий* ‘головатий’ (Sab).

ESUM (I: 508) przytacza szereg pokrewnych formacji dialektalnych, por. *гиря* ‘волосся на голові, чуб’, *гирка* ‘верхня частина голови’, *гирівка* ‘скуйовджене волосся; комета’, *гирун* ‘коротко острижена людина’, *гыря* ‘тс.; голена людина’, *гырявець* ‘людина із скуйовдженим волоссям’, *гырюватий* ‘скуйовджений’, *гырявий* ‘коротко острижений; голений; лисий’.

● Etymologicznie nawiązuje do ps. **gyra* / **gyr’a* / **gyrǫ* / **gyrǫ* (ESSJ VII: 222), **gyra* : wsch. **gyr’a* ‘coś ciężkiego, guzowatego, guz, narośl, sęk, tumor, tuber’, co być może sprowadza się do pie. **geŭ-* : **gǫu* : **gǫ-* ‘robić wypukłym, skłaniać, krzywić’ (SP VIII: 338). Znaczenie ‘włosy, czub, krótko ostrzyżona głowa’ uznaje się za metaforyczne (ESBM III: 86). Wątpliwości budzi zaliczanie tu przez wymienione słowniki pol. *gira* pot. ‘noga, zwykle duża, niezgrabna’, co A. Bańkowski (SEBań I: 426) uznał za słowo slangowe i gwarowe (pogardliwie, najpierw o psiej, kulawej nodze), wynik przekształcenia formy *giża* ‘szynka, krągła część tylna biodra (bydlęcego, u ludzi nazywana przez medyków pośladkiem)’. Ma to być „jeden z licznych przykładów żargonowej pejoratywizacji przez substytucję innego fonemu o skutku morfologicznym”.

Згужвати, зужвати

Czasownik występuje w dwóch wariantach fonetycznych. Formę bez [h] zamieszcza ją P. Pyrtej: *зужвати* ‘зім’яти одяг’ (P1; P), J. Horoszczak: *зужване* ‘pomięte, zmięte (o płótnie, odzieży)’, *зужвати* ‘zmiąć, pomiać’ (H), A. Pavleshin: *зужвати* ‘пом’яти’ (AP) i S. Pancio: *зужваний* ‘зім’ятий (про одяг)’ (Pan). Inaczej u O. Horbacza: *гужвати* ‘м’яти, зім’яти’ (Horb) i J. Turczyn: *гужвати* ‘м’яти, жмакати (одяг; папір

i t. in.), *згужвати* ‘пом’яти, зіжмакати (одяг, папір i t. in.)’, *погужвани* ‘зім’ятий, пожмаканий (про тканину, папір, одяг)’, *погужвати* ‘зім’яти, пожмакати’ (Т).

Dokładny odpowiednik znajdujemy w języku słowackim, por. sł. *húžvať, húžviť* ‘skrúcať do húžvy; krčiť, krkvať’ (KSSJ: 126; SSN I: 646), *zhúžvať* ‘skrútiť do húžvy, pokrčiť, skrčiť, pohúžvať’ (KSSJ: 563), pochodne od *húžva* ‘skrútený, pevný a ohybný prut; niečo tuho skrútené al. pokrčené’ (ibid.: 126).

• Z ps. **gōžvьbь, *gōžьva*, pokrewne z **gōžьb* (ESSJ VII: 93–95), **gōžьi, *gōžьve, *gōžьb* ‘plecionka z wici, gałązek, najczęściej w formie pierścienia’ (SP VIII: 176–177), co w opinii większości etymologów należy wiązać z ps. **vēzati* ‘wiązać’, **qъzьbь* ‘węzeł’ (zob. np. ESUM I: 613–614; Králik: 215). Nagłosowe *g-* ma charakter protetyczny, por. bez protezy ukr. dial. *ужва* ‘мотузка з пруття, лози або дуба’ i in. (ESUM VI: 22).

Згусувати ся

Czasownik odnotowany już przez I. Werchratskiego, por. *згусувати ся* ‘stützig werden, störrig werden, wild werden’, „згусує ся кобыла, згусували ся конь” (W), a następnie przez innych leksykografów łemkowskich, por. *згусуватися* ‘шарахатися, ставати диким’ (P1), *згусувати ся* ‘zbiesić się, spłoszyć (o koniach)’ (H), *згусуватися* (про коней) ‘впертися’ (AP).

Tylko jeszcze ESUM (II: 254) przytacza dial. *згусуватися* ‘упертися, затятися, закомизитися’.

• Dość ciemne. ESUM powołuje się na stanowisko I. Werchratskiego, który widział tu pokrewieństwo z stśłow. (ps.) *гоуса, гоусарь, хоусарь, хоурьсарь* ‘praedo, Räuber’. W słowniku I.I. Srezniewskiego odnotowano rzeczownik *хуса* ‘набег; засада; отряд’ oraz czasowniki *хусити* ‘разбойничать’, *хусовати* ‘грабить, разбойничать; нападать’ (Srezn III: 1423–1424). Wszystkie najpewniej nawiązują do ps. **xōsa* ‘rozbój, grabież’, por. także stpol. *chqsa* ‘banda grabieżców’, *chqśba* ‘grabież’, *chqśnik* ‘grabieżca’ (zob. SEBań I: 123, 534). Znaczenie czasownika łemkowskiego ‘zbiesić się, spłoszyć się, znarować się’ (o koniu) jest być może wynikiem rozwoju znaczenia: ‘grabić, zbójkować, napadać’ > ‘stawać się niepokornym, dzikim, nieposłusznym, buntować się’.

Згырцати

Wyraz poświadcza zaledwie jeden słownik łemkowski, por. *згырцати, згырцнути* ‘odgłos przy ześlizgiwaniu się łańcucha po drewnie’ (H).

Być może, należy tu także bojк. *гырцати* (про віз на камінні) ‘підскакувати’ (O).

• Nie da się wykluczyć, że źródłem tego czasownika jest rum. *zgâriá (zgârii)* ‘drapać, skrobać; zadrapywać, zarysowywać, robić rysy’, *zgâriát* ‘podrapany, zadrapany’,

zgâriéci lud. (narzędzie stolarskie) ‘znacznik’, *zgârietór*, *~oâre* (o dźwięku) ‘zgrzytliwy, chrapliwy’ (WSRP: 967–968).

Зґрындзати, зґрынджати zob. жґрынджати

Здабати

Widoczne już w słowniku I. Werchratskiego, por. *здабати* ‘ähnlich sehen, ähneln’, *оркыш здабат до яриу* ‘der Spelt ist der Gerste ähnlich’, *він здабат до Янтіна* ‘er ist dem Anton ähnlich’, a następnie: *здабат* ‘подібний’ (B-H; AP), *здабати* ‘нагадувати, бути подібним’ (P1; P), *здабати* ‘być podobnym’, *аркіз здабат до яриу* ‘orkisz jest podobny do jęczmienia’.

ESUM (II: 96, 254) poświadcza zbliżone formalnie i znaczeniowo ukr. dial. *здіб* ‘зовнішність’, *здоба* ‘тс.’.

● Podobnie jak łemk. *здобити* ‘zdobić, ozdabiać’, *подабати ся* ‘podobać się’, *подибни/ї* ‘podobny’ (H), łemk. *здоба* ‘Gestalt, habitus’ „черніцы мають таку здобу, як маліны, лем чорны” (WU), oparte na prasłowiańskim pierwiastku **dob-*, por. **doba* : zach. i pld. **dobo* : **dobъ* ‘to, co jest odpowiednie, stosowne, właściwe, coś odpowiednie, stosownego, dobranego’, ‘odpowiednia miara, odpowiedni, stosowny sposób, odpowiednia, odpowiadająca czemuś, stosowna forma, kształt, podobizna’, zwykle ‘odpowiednia, właściwa, stosowna pora, odpowiedni, pomysłny, sprzyjający czemuś czas’ (SP III: 283), **dobъ* ‘stosowny, odpowiedni, zdalny, sprawny, commodus, capax’ (ibid.: 318), **dobъ* ‘ts.’ (ibid.: 329), od pie. **dhabh-* ‘dopasowywać; dobrany, odpowiedni, stosowny’.

Зипы

Taką postać przysłówka zanotował J. Horoszczak: *зипы* ‘wspak, na opak, odwrotnie, niż się powinno’ (H). W tym samym słowniku znajdujemy jeszcze *взипы*, *взѣипы* ‘odwrotnie, nie na rękę, wspak’, co potwierdzają także dwa inne źródła łemkowskie: *взипы* ‘в другу сторону’ (B-H; AP). Por. też *взіпак* ‘na opak’ (Fał: 121), *dziupak* ‘w drugą stronę’ „v dziupak mołoty” (On-K).

Poza obszarem łemkowskim w wymienionym kształcie nie występuje. W ESUM (II: 265) podano wprowadzić przymiotnik *зіпачистий* z odesłaniem do *онак*, ale pod *онак* dial. ‘назад; навпаки; навиворіт’ nie został on uwzględniony (ESUM IV: 194–195). Znajdujemy tam wszakże postać z nagłosowym *з-*, por. dial. *зонак* w połączeniu wyrazowym *на зонак* ‘у зворотному напрямі’ (też: Hrinč II: 179).

● Dość niejasne. Jeśli ma związek z ukr. dial. *онак* (ps. **оракъ* ‘зворотний’, **орако* ‘назад, навпаки; у зворотному напрямі’ (ESUM IV: 194–195)), to trudno wytłu-

maczyć powody zaniku końcowego *-ak*. Nagłosowe *в-* (*взину*) najpewniej pochodzenia przyimkowego, podobnie jak w łemk. *взад* ‘do tyłu’, *взадзус* ‘na opak’ (H).

Зрешіти

Już I. Werchratski podał: *зрешіти* ‘morsch werden’, *дерево зрешіле* ‘morsches Holz’ (W), *зрешіти*, *зрашіти* ‘morsch werden’, *дерево зрешіє* (WU), a potem P. Pyrtej: *зрешіти* ‘стати карликовим; струхлявіти’ (P1) i J. Horoszczak: *зрешіти* ‘skarleć (o drzewie)’ (H).

B. Hrinczenko cytuje za I. Werchratskim *зрешілий* ‘трухлый’, *зрешіти* ‘сделаться трухлым’ (Hrincz II: 183), powtarza to ESUM (II: 279).

● Niejasne. ESUM (ibid.) widzi tu związek z *решето* ‘вид сита з крупною сіткою’ (ESUM V: 70), pol. *rzyszoto* ‘rzadkie sito’, z ps. **rešeto* ‘ts.’ (SEBor: 533). Semantycznie da się to uzasadnić, bowiem spróchniałe, zetłale drzewo może kojarzyć się z sitem (znaczenie ‘skarleć’ nie znajduje uzasadnienia), natomiast co do formy, to oczekiwalibyśmy raczej **зрешеміти*. Taka też forma poświadczona jest w łemkowskim słowniczku F. Kokowskiego: *решетавіти* ‘трупішити’ (Kok) (*трупішати*, *трупішіти* E. Żelechowski tłumaczy jako ‘verfaulen, verwesen, vermodern’ (Żel)) oraz u I. Werchratskiego w gwarach naddniestrzańskich: *зрешеміти* ‘morsch werden’ «зрешетіла хата» (WB). Jeśli ps. **rešeto* (< **rexeto*) rzeczywiście opiera się na pierwiastku **rex-* < **reks-* < *pie*. **rezg-* ‘pleść, splatać, wikłać, wić’ (ibid.; Smoczyński: 506), to mielibyśmy tu świadectwo rozwoju znaczenia ‘wić się, splatać się’ (o gałęziach drzewa) > **stawać się karłowatym*.

Зужвати zob. згужвати

Зуноватися

Wyraz zamieścił już I. Werchratski, por. *зуновати ся*, *навтямити ся*, *сприкрити ся*, *юж зуновало мі ся* = *сприкрито мі ся* ‘es wurde mir lästig, es verdross mich, es wurde mir ekelhaft’, slovac. *zupovať* ‘ermüden; verdriessen’ (W), *з’уновати* ‘langweilen, ermüden’, *з’унує ся* ‘знудит ся’, *з’уновати шьа* ‘наприкрити ся’ (WU). W dalszych słownikach: *зуновний* ‘скупний, нудьгуватий’, *зуновитися* ‘скупчати, нудьгувати’ (P1), *зуноватися* ‘нудитися’, *зуновний* ‘нудний, непоштивий’ (P), (z błędem) *зуновати ся* ‘sprzykrzyć się, zbrzydnać’ (H), *зунуватися* ‘втомитися’, *зунитися* ‘занудьгувати за ким-, чим-небудь’ (T), *зуповануј* ‘unavený’ (Šiš), *zupovati sa* ‘znuditi sa’ (AH).

U Rusinów z Wojwodiny *зуновац*, *знуц* ‘наприкрити ся, навтямити ся, навкучити ся, змучити ся’ (Hn).

Słownik B. Hrinchenki przywołuje *зунуватися* ‘надоесть, опротиветь’ za I. Werchratskim. Podobnie ESUM (II: 283). Pełną ekwiwalencję znajdujemy w języku słowackim, por. sł. *zunovať* (koho, čo), *zunovať sa* (komu) 1. ‘*stálym opakovaním, neprijemnosťami ap.*) prestať zaujímať, omrzieť’, 2. ‘prestať sa zaujímať o niečo (*pre stále opakovanie, neprijemnosti ap.*) znepáčiť sa, spríkriť sa’ (KSSJ: 577), także *unúvať*, dial. *unovať* ‘ustávať, obťažovať’ (ibid.: 480).

• Zapożyczenie słowackie. Na gruncie słowackim nie całkiem jasne. ESUM (II: 283) uznaje *zunovať* ‘набриднути’, pochodne od *unúvať*, *unovať* ‘турбувати’, za causativum do *nyť* ‘знемагати’, z ps. **nyti* ‘хиріти, нидіти’, powiązanego z **navь* ‘мрець; смерть’ (ESUM IV: 91). L. Králik (s. 689) również dopuszcza możliwość doszukiwania się wspólnego pierwiastka w sł. *unovať* (*-*noy-*) i *unaviti* ‘spôsobiti únavu, vyčerpať, vysiliť’ (*-*nōy-*), co z ps. **naviti* (zob. ESSJ XXIV: 11), będącego causativum do **nyti* (Králik: 641), wszakże z drugiej strony słowacki etymolog nie wyklucza wpływu węg. *un* ‘nabažiť sa; nudiť, mrziť’.

Зьдіватися

Pojawia się w nowszych źródłach łemkowskich, por. *зьдзіватисья* ‘знущатися’ (B-H; AP), *здіватися* ‘знущатися, грубо висміювати когось’, *зьдзіватися* ‘знущатися з когось’ (P1), *здіватися*, *зьдзіватися* ‘знущатися’ (P), *зьдзіватися* ‘wściekać się, wygłupiać’, *зьдзівати ся над даким* ‘znęcać się nad kimś’, *зьдзіти ся* ‘wściec się, w znaczeniu wygłupu, czegoś okropnie niezwyčajnego’ (H), *здівати сја* ‘zabídať do niekogo, zadrapovať sa’ (AH).

U I. Werchratskiego i u R. Sziszkowej występuje nie w znaczeniu sekundarnym ‘znęcać się’, lecz: *зьдівати* ‘aufspiessen; aufstecken’ „жебы ся пляйстры здывали на терню” ‘damit die Honigwaben sich auf den Dornbüschen aufspiessen. damit die Honigwaben auf den Dornbüschen stecken bleiben’, *зьдїти* ‘stecken’ „зділ калап на палицу” ‘er steckte seinen Hut auf dem Stocke auf’ (WU), *здівати* ‘nasazovat, navlékat’ (Šiš). Podobne znaczenie na pograniczu bojkowsko-łemkowskim: *здівати* ‘zakładać’ (D) oraz w gwarach zakarpaccich: *издівати*, *издїти* ‘насаджувати на щось гостре, нанизувати’, derywaty: *издіватися*, *издїтый* (Sab).

Już w ewangeliarzu z pierwszej połowy XVII w. pochodzącym z terenów Bojkowszczyzny (Ustrzyki) natrafiamy na wyraz *здѣвана* (заподіяння мук, страждання кому-небудь) ‘знущання, наруга’ „и ро(з)маитиы моуки и здѣвана чинили” (SUM XVI-XVII 11: 210).

ESUM (II: 255) zamieszcza ukr. dial. *здіватися* ‘глузувати, знущатися’, *здівки* ‘глузування’. Por. też w gwarach nadszańskich: *з’дзіватис’ї* ‘знущатися’ (Prz). Dokładny odpowiednik występuje w języku rosyjskim, por. ros. *издеваться* ‘зло и оскорбительно высмеивать кого-что-н.’ (Ożegow: 240). Obecne znaczenie ros. *издеваться* po raz pierwszy widoczne w 1669 r. (SRJ VI: 148). Strus. *сдѣватися*

(*содѣватися, сѣдѣватися*) właściwe jest natomiast znaczenie ‘делаться, совершаться, происходить, создаваться’ (SRJ XXIII: 243).

● Zasada się na ps. **děvati* ‘umieszczać, kłaść, stawiać’ (: iter. ‘czynić, robić’), **děvati sę* ‘umieszczać się, umiejscawiać się, zapodziać się’ (: iter. ‘dziać się’) (SP III: 177). Sekundarne znaczenie ‘dokuczać komuś, zaczepiać kogoś’ widoczne jest także np. w mac. dial. *подева* ‘zaczepiać kogoś’, *подева се* ‘czepiać się’ (ibid.). Por. także ros. *задевать, задеть* ‘obidzieć, uязвить’ (Ożegow: 203), mac. *задева* ‘задевать, задирать, приставать’, *задева се* ‘задираться, приставать’ (MRR: 174), słoń. *zadėti* ‘uderzyć’ (Szanski II/6: 28).

Można zakładać, że znaczenie ‘znęcać się nad kimś’ jest pochodną znaczeń połączeń wyrazowych w rodzaju *czynić (wyrządzać) komuś zło, ból, cierpienie, przykrość*. Tak więc próby wywodzenia tegoż od *уздѣти* (*ума*) ‘nadać imię, przezwisko’ (i tym samym obrazić) czy wiązania ze znaczeniem ‘rozbierać się, rozdziewać się’ (czyli znęcać się nad kimś, odkrywając jego pewną część ciała, zapewne wstydliwą) należy raczej odrzucić (zob. ESUM II: 255).

Skróty

bojk. – bojkowski; brus. – białoruski; cs. – cerkiewnosłowiański; ches. – cheski; dial. – dialektalny; iter. – iterativum; lud. – ludowy; łac. – łaciński; łemk. – łemkowski; mac. – macedoński; niem. – niemiecki; perf. – perfectum; pie. – praindoeuropejski; pld. – południowy; pln. – północny; pol. – polski; ps. – prasłowiański; ros. – rosyjski; rum. – rumuński; slc. – słowacki; słoń. – słoweński; stpol. – staropolski; strus. – staroruski; stśłow. – starsłowiański; ukr. – ukraiński; węg. – węgierski; wsch. – wschodni; zach. – zachodni

Literatura

- A: G. Arkušin, *Slovník zahidnopolis'kih govirok*, t. I–II, Luc'k 2000.
 AH: A. Hnát, *Krátky rusínsky slovník*, Trebišov 2003.
 AP: A. Pavlešin, *Mali rječnik lemkivskog govora ukrajinskog jezika*, Zagreb 2007.
 BAR: J.A. Rieger, *Mały słownik łemkowskiej wsi Bartne*, Warszawa 2016.
 B-H: A. Bigunák, O. Gojsak, *Lemkivs'kij slovničok*, Ternopil' 1997.
 BUFFA: F. Buffa, *Slovník šarišských nářečí*, Prešov 2004.
 D: K. Domaradz, *Słownictwo wsi Żernica na pograniczu łemkowsko-bojkowskim*, [w:] J. Rieger (red.), *Studia nad słownictwem gwar ukraińskich w Polsce. Łemkowszczyzna i gwary nadszańskie*, Warszawa 2002, s. 65–106.
 DER: A. Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*, București 2002.
 ESBM: V.U. Martynaŭ (red.), *Этымалагічны слоўнік беларускай мовы*, t. 1–, Minsk 1978–.
 ESSJ: O.N. Trubačev (red.), *Этымалагічны слоўнік славянскіх азыкаў. Праславянскі лексічны фонд*, t. 1–, Moskva 1974–.
 ESUM: O. Mel'ničuk (red.), *Etimologičnij slovník ukraïns'koï movi*, t. 1–6, Kiïv 1982–2012.

- FAL: J. Falkowski, B. Pasznyi, *Na pograniczu łemkowsko-bojkowskim. Zarys etnograficzny*, Lwów 1935.
- H: J. Horoszczak, *Słownik łemkowsko-polski, polsko-łemkowski*, Warszawa 2004.
- HH: Â. Zakrevs'ka (red.), *Gucul's'ki govirki. Korotkij slovník*, L'viv 1997.
- HN: V. Gnatúk, *Slovarec' menše zrozumilih viraziv*, [w:] idem, *Etnografični materiali z Ugors'koj Rusi*, t. VI, „Etnografični zbirnik”, t. 30, L'viv 1911, s. 335–350.
- HORB: O. Gorbač, *Pivdennolemkivs'ka govirka j diálektnij slovník sela Krasnij Bríd bl. Me-džilaborec' (Prášivšina)*, Múnhen 1973.
- HRINCZ: B. Grinčenko (red.), *Slovar' ukrains'koj movi*, t. I–IV, Kiiv 1907–1909.
- J: J. Janów, *Słownik huculski*, oprac. i przygot. do druku J. Rieger, Kraków 2001.
- KOK: F. Kokovs'kij, *Dopovnennâ do lemків's'kogo slovnička*, „Ridna mova” lútij 1935, s. 75–76.
- KRÁLIK: L. Králik, *Stručný etymologický slovník slovenčiny*, Bratislava 2015.
- KSSJ: *Krátký slovník slovenského jazyka*, Bratislava 1989.
- MACHEK: V. Machek, *Etymologický slovník jazyka českého*, Praha 1968.
- MRR: K. Gavriš, *Makedonsko-ruski rečnik*, Skopje 1969.
- MSGP: J. Wronicz (red.), *Mały słownik gwar polskich*, Kraków 2010.
- O: M. Oniškevič, *Slovník bojkivs'kih govirok*, t. 1–2, Kiiv 1984.
- OCZKO: A. Oczko, *Rumuńska słowiańszczyzna. Zapożyczenia południowosłowiańskie w języku rumuńskim w XVI i XVII wieku*, Kraków 2014.
- ON-K: M. Onyszkanyč-Kowalska, *Słowniczek gwary łemkowskiej Jawornika i Rzepedzi*, [w:] J. Rieger (red.), *Studia nad słownictwem gwar ukraińskich w Polsce. Łemkowszczyzna i gwary nadszańskie*, Warszawa 2002, s. 181–207.
- OŽEGOW: S. Ožegov, N.Ů. Švedova, *Tolkovyj slovar' russkogo Źyzyka*, 4. izd., dopoln., Moskva 2003.
- P: P. Pirtej, *Korotkij slovník lemків's'kih govirok*, Źvano-Frankivs'k 2004.
- P1: P. Pirtej, *Slovník lemків's'koj govirki. Materiali dlâ slovniaka*, Legnica 2001.
- PAN: S. Panc'o, N. Lisnâk, *Slovník prikmetnikovogo leksikonu lemків's'kih govirok*, Ternopil' 2015.
- PRZ: M. PšepŹrs'ka-Ovčarenko, *Mova ukrâinciv Nadsânnâ, Peremišl'* 2007.
- R: J. Rieger, *Słownictwo i nazewnictwo łemkowskie*, Warszawa 1995.
- REJZEK: J. Rejzek, *Český etymologický slovník*, Leda 2015.
- RYMUT: K. Rymut, *Nazwiska Polaków*, Wrocław 1991.
- R-Z: E. Rudolf-Ziółkowska, *Dawne słownictwo pogranicza łemkowsko-bojkowskiego*, [w:] J. Rieger (red.), *Studia nad słownictwem gwar ukraińskich w Polsce. Łemkowszczyzna i gwary nadszańskie*, Warszawa 2002, s. 209–322.
- S: G. Šilo, *Naddnistrâns'kij reğional'nij slovník*, L'viv – N'Ź-Jork 2008.
- SAB: Ź. Sabadoš, *Slovník zakarpats'koj govirki sela Sokirnicâ Husts'kogo r-nu*, Uğgorod 2008.
- SBH: N. Gujvanúk (red.), *Slovník bukovins'kih govirok*, Černivci 2005.
- SCP: J. Siatkowski, M. Basaj, *Słownik czesko-polski*, wyd. 4, Warszawa 2010.
- SEBAŃ: A. Bańkowski, *Etymologiczny słownik języka polskiego*, t. 1–2, Warszawa 2000.
- SEBOR: W. Borys, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 2005.
- SEBR: A. Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 1927.
- SGM: J. Wronicz (red.), *Słownik gwar małopolskich*, t. I–II, Kraków 2016–2017.
- SGP: *Słownik gwar polskich*, red. M. Karaś (*Źródła*, t. 1), J. Reichan (t. 2–9, z. 2), S. Urbańczyk (t. 2–5), J. Okoniowa (t. 6–9, z. 2), B. Grabka (t. 7–9, z. 2), R. Kucharzyk (t. 9, z. 2), t. 1–3: Wrocław – Warszawa – Kraków 1977–1991, t. 4–9, z. 4: Kraków 1992–2017.

- ŠIŠ: R. Šišková, *Areálová studie slovní zásoby rusínských nářečí východního Slovenska. Diferenční slovník*, Praha 2009.
- SJP: M. Szymczak (red.), *Słownik języka polskiego*, t. I–III, Warszawa 1988–1989.
- SMOCZYŃSKI: W. Smoczyński, *Słownik etymologiczny języka litewskiego*, Wilno 2007.
- SP: F. Sławski (red.), *Słownik prasłowiański*, t. I–VIII, Wrocław 1974–2001.
- SREZN: I. Sreznevskij, *Materialy dlâ slovarâ drevnerusskago âzyka po pis'mennym pamâtnikam*, t. I–III, Sankt-Peterburg 1893–1912.
- SRJ: S.G. Barhudarov (gl. red.), *Slovar' russkogo âzyka XI–XVII vv.*, t. I–, Moskva 1975–.
- SRNG: F. Filin (gl. red.), *Slovar' russkikh narodnykh govorov*, vyp. 1–, Leningrad 1965–.
- SSN: I. Ripka (gl. red.), *Slovník slovenských nářečí*, t. I–, Bratislava 1994–.
- STACHOWSKI: S. Stachowski, *Słownik historyczno-etymologiczny turcyzmów w języku polskim*, Kraków 2014.
- SUM XVI–XVII: D. Grinčišin (vidp. red.), *Slovník ukraïns'koï movi XVI – peršoï polovini XVII st.*, vip. 1–, L'viv 1994–.
- SW: J. Karłowicz, A.A. Kryński, W. Niedźwiecki (red.), *Słownik języka polskiego*, t. I–VIII, Warszawa 1900–1927.
- SZANSKI: N.M. Šanskij, *Ėtimologičeskij slovar' russkogo âzyka*, t. I–, Moskva 1963–.
- T: Ê. Turčîn, *Slovník sela Tilič na Lemkivšini*, L'viv 2011.
- W: Î. Verhratskij, *Pro govor galickih lemків*, L'viv 1902.
- WB: Î. Verhratskij, *Govir batûkiv*, L'viv 1912.
- WSRP: H. Mirska Lasota, J. Porawska, *Wielki słownik rumuńsko-polski*, Kraków 2009.
- WTSSUM: V. Busel (red.), *Velikij tumačnij slovník sučasnoï ukraïns'koï movi*, Kiïv – Îrpin' 2001.
- WU: Î. Verhratskij, *Znadobi dlâ piznanâ ugorsko-ruskih govoriv*, L'viv 1901.
- WZ: Î. Verhratskij, *Govor zamišanciv*, L'viv 1894.
- ŽEL: Ê. Želehovskij, S. Nedîl'skij, *Malorusko-nîmeckij slovar*, t. 1–2, L'viv 1886.

Lemko Etymologies. Part III

Summary

The present paper is the third part in the *Lemko etymologies* series; analysed in it are words beginning with letters Ж–З: *жбыр, жгыртати, жгрынджати, жджар, жджок, жогати, жомба, жуграти, забіль, зайда, заниско (занізка), збаршніти (зборшніти), збрескнути, згацькати, згырити ся, згужвати (зужвати), згусувати ся, згырцати, здабати, зипы, зрешити, зуноватися, зьдіватися*. Authors attempt to establish the origin of those words, taking into account data from etymological, historical, and dialectal dictionaries of Slavic languages and dialects, as well as from the neighbouring non-Slavic languages, thereby outlining a broad comparative background. They propose additions and corrections to previous etymological findings regarding some of the discussed words.